

Poljoprivredne zadruge u Hrvatskoj

Martinović, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:753345>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za trgovačko pravo i pravo društava

Andrea Martinović

DIPLOMSKI RAD

POLJOPRIVREDNE ZADRUGE U HRVATSKOJ

Mentor: prof. dr. sc. Siniša Petrović

Zagreb, listopada 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Andrea Martinović pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Andrea Martinović

1. UVOD.....	1
2. RAZVOJ POLJOPRIVREDNIH ZADRUGA KROZ POVIJEST	2
2.1. Preteče poljoprivrednih zadruga.....	2
2.2. Poljoprivredne zadruge između dva svjetska rata	3
2.3. Poljoprivredno zadrugarstvo poslije drugog svjetskog rata	5
2.4. Zadrugarstvo u razdoblju od 1990. godine do danas	6
3. POJAM I KARAKTERISTIKE ZADRUGA.....	7
4. ZADRUŽNA NAČELA	9
4.1. PRVO NAČELO: Dobrovoljno i otvoreno članstvo.....	9
4.2. DRUGO NAČELO: Demokratsko upravljanje članova	10
4.3. TREĆE NAČELO: Ekonomsko sudjelovanje članova	11
4.4. ČETVRTO NAČELO: Autonomija i nezavisnost	11
4.5. PETO NAČELO: Obrazovanje, obuka i informiranje	12
4.6. ŠESTO NAČELO: Suradnja među zadrugama.....	12
4.7. SEDMO NAČELO: Skrb za zajednicu	13
5. ZADRUŽNO ZAKONODAVSTVO	13
5.1. Osnivanje zadruge	13
5.2. Članovi zadruge.....	15
5.3. Tijela.....	15
5.3.1. Skupština.....	16
5.3.2. Nadzorni odbor	17
5.3.3. Upravitelj	18
5.4. Imovina zadruge.....	18
5.5. Odgovornost za obveze	22
5.6. Prestanak zadruge.....	23
6. POLJOPRIVREDNO ZADRUGARSTVO U ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE	24
6.1. Europska zadruga	25
6.2. Austrija.....	26
6.3. Italija.....	27
6.4. Francuska	29
6.5. Španjolska	30
7. ZAKLJUČAK.....	31
8. POPIS LITERATURE.....	33
8.1. POPIS STRUČNE I PRAVNE KNJIŽEVNOSTI	33
8.2. PRAVNI PROPISI.....	34

1. UVOD

Zadruge su specifičan poduzetnički oblik u kojima se ravnopravno i dobrovoljno udružuje više poduzetnika radi promicanja interesa svojih članova. Zadruge su društva kapitala koja, za razliku od društva osoba, imaju temeljni kapital, članovi u pravilu ne odgovaraju za obveze društva te osobna svojstva članova nisu toliko važna. Međutim, za razliku od ostalih društava kapitala, za zadruge je karakteristično to da minimalni kapital nije propisan, nego je propisan samo minimalni ulog svakog člana.¹

Iako su nastale kao institucija međusobne pomoći članova radi ostvarivanja zajedničkog interesa danas zadruge imaju velik utjecaj na poljodjelstvo i poljoprivrednike jer djeluju na lokalnoj razini gdje se ljudi međusobno poznaju te mogu brzo reagirati na promjene na tržištu. To je oblik poduzetništva u kojem poduzetnici zajedničkim radom uspješno djeluju i ostvaruju povoljne ekonomske učinke koje ne bi mogli ostvariti djelujući samostalno na tržištu.

Temeljni zakon koji se primjenjuje na poljoprivredne zadruge je Zakon o zadrugama² (dalje u tekstu: ZZ), a podzakonski propisi Pravilnik o evidenciji zadruga i zadružnih saveza³ te Pravilnik o imeniku članova zadruga⁴. ZZ daje definiciju zadruga, regulira osnivanje i upravljanje zadrugom, tijela zadruga, imovinu i poslovanje zadruga, prestanak, zadružne saveze, reviziju i nadzor te kazne za prekršaje.

Cilj ovog diplomskog rada je ukazati na pozitivan utjecaj zadrugarstva na cjelokupno gospodarstvo u državi, kao i na njegov doprinos poboljšanju svakodnevnog života malih poduzetnika, te približiti i objasniti zakonsku regulativu koja uređuje zadruga i prijedloge za poboljšanje položaja zadruga na tržištu. U prvom dijelu rada dan je kratak povijesni pregled razvoja zadruga od njihova nastanka do danas iz čega će biti razvidno s kakvim problemima su se zadruga nosile tijekom povijesti koje imaju utjecaj na poslovanje zadruga i danas. Nakon toga objašnjavaju se zadružna načela i njihova svakodnevna primjena u poslovanju te ciljevi kojima bi svaka zadruga trebala težiti. Nadalje, sljedeće poglavlje bavi se unutarnjim uređenjem i prikazom načina poslovanja zadruga.

¹ Petrović, S.; Ceronja, P.; *Osnove prava društava*, Pravni fakultet, Zagreb, 2019., str. 11.

² NN br. 34/11., 125/13., 76/14., 114/18., 98/19.

³ NN br. 95/14.

⁴ NN br. 56/12.

Zatim se u kratkim crtama opisuje zadrugarstvo u pojedinim zemljama Europske Unije, te pozitivna praksa koju bi Hrvatska trebala slijediti, ali i negativne primjere koje ne treba usvajati.

2. RAZVOJ POLJOPRIVREDNIH ZADRUGA KROZ POVIJEST

2.1. Preteče poljoprivrednih zadruga

Raspad feudalnog sistema i ukidanje kmetstva 1848. godine u Hrvatskoj bio je jedan od glavnih razloga nastanka i razvoja zadrugarstva. Seljak tada po prvi puta postaje vlasnik malog seljačkog posjeda i prestaje biti ovisan o vlastelinu, ali je za svoj posjed trebao isplatiti visoku naknadu i ostale namete.⁵ Iako su time seljaci postajali vlasnici zemlje, i dalje su teško živjeli jer nisu bili pripremljeni na novo stanje, a naknadu za zemljište neki seljaci su isplaćivali sve do konca 19. stoljeća. Seljaci su imali slobodu, ali nisu imali dovoljno zemlje i nameti su bili veliki. Pravo glasa prema Izbornom zakonu iz 1881. godine je bilo povezano s visokim imovinskim i poreznim cenzusom te je na taj način seljacima bilo onemogućeno sudjelovanje u političkom životu i zalaganje za poboljšanje njihovog statusa. Činovnici i intelektualci su imali bezuvjetno pravo glasa, dok je za građane porezni cenzus iznosio puno manje od seljaka.⁶ Osim seljaka, izazovima novog vremena nisu uspješno odgovorili ni vlastelini. Preostali se veleposjedi u njihovom vlasništvu nisu uspješno prilagodili novonastalom tržištu te dolazi do krize posjedovnih odnosa. Nadalje, u to doba dolazi do "transportne revolucije" koja je omogućila da na europsko tržište stigne žito iz preoceanskih država koje je dvostruko jeftinije od domicilnog te je to još jedan razlog novopridošle krize.⁷

Preteče poljoprivrednih zadruga su bile štedno-kreditne zadruge osnovane od strane seljaka i obrtnika koji nisu mogli dobiti kredite kod tadašnjih bankarskih institucija. Poslovale su s ograničenim jamstvom na način da su članovi jamčili za svoje obveze do visine uplaćenih uloga, a njihov cilj je bio da na osnovu vlastite štednje mogu kreditirati svoje djelatnosti.⁸ Osim štedno kreditnih poslova, one su pomagale seljačkom gospodarstvu na način da su nabavljale sjeme, mineralna gnojiva i ostale materijale potrebne za rad. Prva

⁵ *Poljoprivredni zadružni priručnik*, Zadružni poljoprivredni savjetnik, Zagreb, 2006., str. 26.

⁶ Mataga, Ž., *Etičke vrijednosti i gospodarski značaj zadrugarstva*, Zagreb, 2009., str. 103.

⁷ *Zadružni priručnik*, Zadružna biblioteka, Zagreb, 2005., str. 40.

⁸ *Ibid.*, str. 42.

štedno-kreditna zadruga osnovana je u Korčuli 1864. godine (Blagajna uzajamne vjeresije), njeni članovi su bili brojni poljoprivrednici i taj događaj označava početak razvoja poljoprivrednog zadrugarstva u Hrvatskoj.⁹ Osnovni cilj zadruge zapisan je u njenom statutu te se navodi da je: „Svrha udruženja udovoljiti potrebama za novcem među staležima i to obrtnika, trgovaca, posjednika i poljoprivrednika i pomoći im posredovanjem za dobivanje uzajamnih zajmova, te unapređivati među članovima štednju, koja nije ništa manje važna od dodjeljivanja zajmova“.¹⁰ Članovi su bili dužni uplaćivati udjele na rok od tri godine i kontinuirano štedjeti, a sakupljena sredstva omogućila su „uzajamnu vjeresiju“, koja je bila jedna vrsta kredita koja je funkcionirala na način „danas ti meni, sutra ja tebi“, na osnovi načela uzajamnosti.¹¹ Prvi zakon koji je definirao zadruge, njihov ustroj i rad bio je Zakon o privrednim i gospodarskim zadrugama iz 1873. godine koji se primjenjivao u Istri i Dalmaciji. Na području Hrvatske i Slavonije propis koji je normirao zadrugarstvo je bio Trgovački zakon iz 1875. godine.¹²

Tablica 1. prikazuje oblik organizacije zadruga i njihov broj kroz različite godine početka 20. stoljeća. Razdoblje do prvog svjetskog rata bilo je razdoblje uspona zadruga što je vidljivo po velikom broju članova i različitim oblicima organiziranja.

Tablica 1. Stanje poljoprivrednog zadrugarstva u Hrvatskoj i Slavoniji početkom 20. stoljeća

Oblik zadružnog organiziranja	Godina	Broj zadruga	Broj članova
Veresijske zadruge	1914.	294	58 960
Hrvatske seljačke zadruge	1914.	286	39 381
Gospodarske zadruge	1918.	166	33 648
Srpske zemljoradničke zadruge	1905.	235	7 227

Izvor: Mataga, Ž., *Seljak i zadruga*, Bjelovar, 1995., str. 122.

2.2. Poljoprivredne zadruge između dva svjetska rata

Kontinuirani razvoj zadrugarstva započeo u 19. stoljeću u razdoblju između dva svjetska rata je nastavljen. Zadruge zadržavaju ustrojstvo na svojim izvornim načelima i imaju snažan

⁹ Ibid.,

¹⁰ Ibid., str. 43.

¹¹ Ibid.

¹² Matijašević, A., *Razvoj i problemi legislative poljoprivrednog zadrugarstva*, Hrvatski poljoprivredni zadružni savez, Zagreb, str. 155.

utjecaj na društvo i poljoprivredu bez obzira na promjenu državnog ustrojstva iz Austrougarske monarhije u Jugoslaviju. Između 1928. godine i 1934. godine dolazi do velike agrarne krize koja uzrokuje pad cijena poljoprivrednih proizvoda, te pogoršava stanje na selu i ugrožava daljnji razvoj zadrugarstva. Da bi se spriječilo zaduživanje seljaka koji su morali prodavati zemlju kako bi vraćali dugove, 1932. godine donesen je Zakon o zaštiti poljoprivrednika, čime su odložene sve prodaje imovine seljaka zbog neplaćanja dugova.¹³ U tom razdoblju nastaje velik broj novih zadružnih asocijacija i gotovo sve zadruge u Dalmaciji bile su udružene u neki od zadružnih saveza.

Zakon o poljoprivrednim zadrugama koji je donesen 1937. godine zadrugu definira kao društvo neodređenog broja članova s promjenjivim brojem udjela, gdje članovi neposredno odlučuju o poslovanju zadruge. Najmanji dopušteni broj članova zadruge je 10 osoba koje neograničeno raspolažu svojom imovinom.¹⁴ Zadruge su se mogle baviti svim poslovima koji nisu zakonom zabranjeni, a to je omogućivalo fleksibilnost poslovanja koja je bila izrazito važna u različitim vremenima u kojima su djelovale. Početna sredstva su se osigurala udjelima zadrugara, a visina udjela određena je pravilima zadruge i bili su jednaki za sve članove. Da bi se što više seljaka pridružilo zadrugi, osim obveznih uloga, pravilnicima je bilo propisano i koliki broj udjela može upisati pojedini član. Osim udjela zadrugara, zadruge su se financirale i kreditima kod poslovnih banaka, odnosno Zadružne banke. Sredstva zadruge su se raspoređivala u fondove. U rezervni fond se moralo unijeti najmanje petinu poslovnog viška, a pričuvni fond je služio samo za pokrivanje gubitaka. Osim tih fondova, zadruga je morala imati i fond za osnivanje dobrotvornih ustanova za službenike, a mogli su se osnivati i drugi fondovi ovisno o volji zadrugara. Preostala sredstva su se mogla slobodno raspodijeliti u zadrugi.¹⁵ Osnovni smisao zadrugarstva bila je ekonomska pomoć svojim članovima i u ostvarenju tog cilja, zadruga je morala poslovati samo sa svojim članovima i poslovnim savezom, a samo u iznimnim okolnostima i s nezadrugarima. Zakonodavac je ustrojio zadruge na način da one ostvaruju socijalnu funkciju i pomažu svojim članovima kroz zaštitu njihovih zemljišta i uvećanje privatne imovine. Za obveze zadruge, zadrugari su odgovarali solidarno, cijelom svojom imovinom, a odgovornost je mogla biti ograničena ili neograničena.¹⁶

¹³ *Poljoprivredni zadružni priručnik*, op. cit. (bilj. 5), str. 26.

¹⁴ Mataga, Ž., *Seljak i zadruga*, Prosvjeta, Bjelovar, 1995., str. 134.

¹⁵ *Ibid.*, str. 135.

¹⁶ *Ibid.*, str. 135.

Tablica 2. prikazuje razvoj zadrugarstva između dva svjetska rata. U usporedbi s razdobljem do prvog svjetskog rata vidljivo je da nema velikih promjena.

Tablica 2. Poljoprivredne zadruge u Hrvatskoj (bez Dalmacije) između dva svjetska rata

Vrsta zadruge	Godina	Broj zadruga	Broj članova
Hrvatske seljačke zadruge	1924.	323	44 898
	1938.	425	57 684
Gospodarske zadruge	1919.	207	33 000
	1924.	463	94 650
	1935.	99	-----
Zadruge Zadružne zveze Ljubljana	1920.	3	811
	1930.	125	24 593
	1938.	238	58 478
Srpske zemljoradničke zadruge	1923.	424	-----
	1940.	327	-----
Agrarne zadruge	1924.	102	-----
	1930.	102	-----
Zadruge Gospodarske sloge	1938.	124	185 000

Izvor: Mataga, Ž.; *Seljak i zadruga*, Bjelovar, Prosvjeta, 1995.,

2.3. Poljoprivredno zadrugarstvo poslije drugog svjetskog rata

Zadrugarstvo poslije drugog svjetskog rata doživljava cjelokupni preokret nakon dugog niza godina uspješnog razvoja. Dotadašnji model zadruga kao privatnog vlasništva koji je bio usmjeren na dobrobit i blagostanje seoske zajednice pretvara se u potpunu suprotnost te postaje kolektivna institucija u kojoj nestaju privatno vlasništvo i izvorna zadružna načela.¹⁷ Nakon 1945. godine došlo je do promjene političkog režima, promijenila se društvena i politička struktura, a samim time i poljodjelstvo. Sva agrarna pitanja i problemi do kojih je dolazilo rješavali su se u skladu s učenjem marksizma i socijalističkim zemljama, posebno Sovjetskog Saveza. Iako je kolektivizacija trajala samo do 1953. godine, ostavila je dubok trag i promjene u razvoju zadruga.¹⁸ Osnovnim zakonom o zadrugama iz 1946. uvedena je nova vrsta zadruga – seljačka radna zadruga koja je bila promašeni sovjetski projekt i koja je nanijela veliku štetu poljoprivrednim zadrugama te se čak i danas primjećuje skepsa ljudi prema zadrugama jer se dovode u vezu s takvim uređenjem.¹⁹

¹⁷ *Poljoprivredni zadružni priručnik*, op. cit. (bilj. 5), str. 30.

¹⁸ *Ibid.*, str. 30.

¹⁹ Matijašević, A.; op. cit. (bilj. 13), str. 157.

Ni naredne godine nisu bile povoljne za daljnji razvoj zadruga. Dok se u europskim državama snažno podupiralo privatno vlasništvo, slobodno tržište i okrupnjivanje posjeda, u Jugoslaviji se ono prisilno smanjuje. Sva zemljišta iznad 10ha su bila nacionalizirana i predana u državnu vlast.²⁰ Takva politika ostavila je neizbrisiv negativan trag na poljodjelstvo u 20. stoljeću, a posljedicama svjedočimo i mi danas. Usitnjenost poljoprivrednih zemljišta smanjuje konkurentnost i mogućnost uspjeha na globalnom i otvorenom tržištu.

Šezdesete godine 20. stoljeća bile su najteže godine hrvatskog zadrugarstva i nikada u Hrvatskoj nije djelovao toliki malen broj zadruga, svega 188 općih poljoprivrednih zadruga. One su se morale transformirati u poduzeća s radničkim samoupravljanjem, a seljaci više nisu imali nikakav utjecaj na upravljanje zadruga.²¹ Dodatan razlog koji je doprinio lošem stanju je ukidanje zadružnih asocijacija, te su zadruga morale samostalno djelovati bez ikakve pomoći. Također, likvidirane su i zadružne štedionice koje su osiguravale povoljne kredite i stabilno ekonomsko poslovanje.

Nakon Ustava Jugoslavije i Hrvatske 1974. godine donosi se Zakon o udruženom radu kojim se uspostavljaju novi odnosi kojima se zadruga izjednačava s ostalim oblicima udruživanja rada i sredstava, a seljake se izjednačava s radnicima.²² Trebao je integrirati rad i sredstva seljaka i radnika, međutim u stvarnosti nije bilo tako. Seljaci ponovno nisu bili uključeni u upravljanje, te nisu mogli ostvarivati svoja samoupravna prava. Tek krajem sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća može se govoriti o ponovnom usponu utjecaja zadruga.

2.4. Zadrugarstvo u razdoblju od 1990. godine do danas

Donošenjem Ustava Republike Hrvatske 21. prosinca 1991. godine mijenjaju se mnogi odnosi u društvu i dolazi do uspostave novih ciljeva kao što su privatno vlasništvo, poduzetnička i tržišna sloboda i demokratski standardi.²³ Takav sveobuhvatni preustroj države zahtijevao je mnoge zakonodavne i ostale promjene, međutim zadrugarstvo je i dalje ostalo neuređeno. 1991. godine donesen je Zakon o pretvorbi društvenih poduzeća kojim su

²⁰ *Poljoprivredni zadružni priručnik*, op. cit. (bilj. 5), str. 30.

²¹ Mataga, Ž.; op. cit. (bilj. 15), str. 162.

²² Mataga, Ž.; op. cit. (bilj. 6), str. 176.

²³ *Poljoprivredni zadružni priručnik*, op. cit. (bilj. 5), str. 33.

se poduzeća s društvenim kapitalom pretvarala u dionička društva ili društva s ograničenom odgovornošću. To je prijetilo likvidaciji zadruga i zahvaljujući Zadružnom savezu Hrvatske uspjele su opstati.²⁴ Zadružni savez Hrvatske je u svom dokumentiranom zahtjevu navodio da je u zadrugama postojalo zapravo privatno vlasništvo transformirano u zadružno odnosno zajedničko, a osnivači zadruga su mogli biti privatnici odnosno seljaci sa svojim osnivačkim ulozima. Zahvaljujući tome, Agencija za restrukturiranje i razvoj je u svibnju 1991. godine donijela odluku kojom je potvrdila da se navedeni zakon ne odnosi na zadruge.²⁵ Međutim, na istoj sjednici Sabora donesen je i Zakon o prestanku važenja Zakona o udruživanju poljoprivrednika i time zadruge i zadružni savezi prestaju biti uređeni zakonom, te nastaje pravna praznina, što je dovodilo do mnogih neizvjesnosti i neadekvatnih rješenja.²⁶

Zakon o zadrugama donesen je 1995. godine i tada zadruge postaju priznati gospodarski subjekti po uzoru na zadruge europskih zemalja.²⁷ Hrvatska se tada nalazila u tranzicijskom procesu, društveno vlasništvo trebalo je zamijeniti privatno, urediti tržište i omogućiti slobodu poduzetništva. Zakon je bio općenito uređen, izostale su odredbe kojima se trebalo urediti ustroj i zaštita zadružne imovine, te potpora zadrugama kroz poreze i razvojnu politiku. Početkom 21. stoljeća stanje u poljoprivrednim zadrugama je znatno lošije od devedesetih godina 20. stoljeća. Iako je broj zadruga veći, njihova poslovna aktivnost je manja. Danas su članovi zadruge pretežno radnici zaposleni u zadruzi, a poljoprivrednici imaju marginalan značaj.²⁸

3. POJAM I KARAKTERISTIKE ZADRUGA

ZZ definira zadrugu kao dragovoljno, otvoreno, samostalno i neovisno društvo kojim upravljaju njezini članovi, a svojim radom i drugim aktivnostima ili korištenjem njezinih usluga, na temelju zajedništva i uzajamne pomoći ostvaruju, unapređuju i zaštićuju svoje pojedinačne i zajedničke gospodarske, ekonomske, socijalne, obrazovne, kulturne i druge potrebe i interese i ostvaruju ciljeve zbog kojih je zadruga osnovana.²⁹ To je društvo u kojem se ljudi dobrovoljno udružuju te zajednički upravljaju društvom prema unaprijed utvrđenim

²⁴ Ibid., str. 52.

²⁵ Ibid., str. 52.

²⁶ Mataga, Ž.; op. cit. (bilj. 15), str. 221.

²⁷ *Zadružni priručnik*, op. cit. (bilj. 7), str. 52.

²⁸ Tratnik, M. i sur.; *Zadugarstvo Hrvatske: Izazovi stabilnosti poljoprivrednih gospodarstava*, Agronomski glasnik, 2007., str. 70.

²⁹ Čl. 1. ZZ-a

načelima i pravilima postupanja radi ostvarivanja zajedničkih interesa. Takva definicija usklađena je s dokumentima Međunarodne organizacije rada i njihovoj Preporuci o unapređenju zadruga iz 2002. godine, te Izjavom o zadružnom identitetu usvojenoj na Generalnoj skupštini Međunarodnog saveza zadruga. Prema njima zadruge se definiraju kao "samostalno udruženje osoba dobrovoljno udruženih radi ostvarivanja gospodarskih, socijalnih i kulturnih potreba i htijenja putem zajedničkog vlasništva i demokratskog upravljanja poduzećem".³⁰

Poljoprivredna zadruka definirana je u samo jednom članku u ZZ-u kao zadruka koja kao glavnu djelatnost obavlja djelatnost biljnogojstva, stočarstva, šumarstva ili lovstva ili s njima povezane uslužne djelatnosti, odnosno pomoćne djelatnosti u poljoprivredi ili djelatnost proizvodnje proizvoda biljnogojstva i stočarstva i prvoga stupnja njihove prerade.³¹ To je vrsta zadruge koja ima određene posebnosti, ali se na nju primjenjuju sva pravna pravila koja uređuju sve zadruge.

Temeljne zadružne vrijednosti su:

- samopomoć;
- samoodgovornost;
- demokratičnost;
- jednakost;
- pravičnost;
- solidarnost.³²

Vidljivo je da vrijednosti sadrže elemente kršćanstva, budući da su zadruge nastale na tlu zapadne Europe u 19. stoljeću te su utemeljene na moralno-etičkom pristupu.³³ Temeljne zadružne vrijednosti su zajedničke svim zadrugarima i rukovoditeljima zadruga, te bi trebale određivati način razmišljanja i djelovanja.³⁴

³⁰ Švaljek, S.; Broz, T.; Niemann, B.; *Prijedlozi za unapređenje zadružnog gospodarstva u Republici Hrvatskoj*, Ekonomski institut, 2018., str. 8.

³¹ Čl. 57. ZZ-a

³² Čl. 2. st. 1. ZZ-a

³³ Ivanković, M.; Beljo, J.; *Zadrukarstvo*, Hrvatska akademija za znanost i umjetnost u Bosni i Hercegovini, Mostar, 2021., str. 24.

³⁴ *Ibid.*, str. 24.

Pravnu osobnost zadruga stječe upisom u sudski registar te posluje pod vlastitom tvrtkom, a može obavljati svaku djelatnost za koju ispunjava propisane uvjete.³⁵ Predmet poslovanja zadruge može biti svaka djelatnost koja nije zakonom zabranjena, iako je najčešća uloga zadruge osiguranje plasmana poljoprivrednih proizvoda na tržište te samim tim pružanje financijske sigurnosti proizvođačima.

4. ZADRUŽNA NAČELA

Prva zadruga u svijetu, upisana u trgovački registar 21. prosinca 1844. godine pod nazivom Rochdale Equitable Pioneers' Society bila je nabavno-prodajna zadruga koju su osnovali radnici tekstilne tvornice da bi lakše nabavljali sirovine i prodavali svoje proizvode.³⁶ Tijekom njezina poslovanja razvili su se poznati Rochdale Principles, akt koji je sadržavao pravila za poslovanje zadruge koja su se temeljila na 7 načela koja su preteča ovih današnjih.

Međunarodni zadružni savez (dalje u tekstu: Savez) je organizacija osnovana radi unapređenja poslovanja zadruga, te da vodi brigu o zadružnim vrijednostima i načelima. Izjavu o zadružnom identitetu, vrijednostima i načelima (dalje u tekstu: Izjava) Savez je prihvatio 1995. u Manchesteru tijekom zasjedanja Generalne Skupštine.³⁷ U izjavi je sadržana definicija zadruge, popis ključnih vrijednosti te načela zadružnog pokreta koja su se razvijala i preinačavala kroz povijest. Usprkos temeljnim promjenama društvenih i političkih prilika, načela zadržavaju svoju bit jer ona propisuju vrijednosti koje su trajne i univerzalne. Međutim, to ne treba značiti da ih se ne smije iznova propitkivati i da nisu podložna promjenama.

4.1. PRVO NAČELO: Dobrovoljno i otvoreno članstvo

Prvo načelo koje se nalazi se u našem ZZ-u propisuje da je članstvo u zadruzi dragovoljno i otvoreno prema svim osobama koje koriste njezine proizvode, usluge i koje su spremne prihvatiti odgovornosti članstva, bez ikakve spolne, rasne, socijalne, političke,

³⁵ Čl. 3. i čl. 4. ZZ-a

³⁶ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 99.

³⁷ International Co-operative Alliance, *Smjernice o zadružnim načelima*, 2015., str. 1.

vjerske ili bilo koje druge diskriminacije.³⁸ Dragovoljnost podrazumijeva da se u zadrugu ulazi i izlazi slobodnom voljom njezinih članova, te da zadruga trebaju imati zakonom zaštićena prava i slobode. Ako bi članstvo bilo prisilno, onda to više ne bi bilo temeljno ljudsko pravo na slobodu udruživanja i povijest nam je pokazala da bi takav pristup mogao izazvati otpor.³⁹ Otvorenost podrazumijeva pravo svake osobe da se učlani u zadrugu, te ne smiju postojati nikakve zabrane kojima se ljudima onemogućava ulazak u zadrugu, osim onih koja proizlaze iz same svrhe zadruga.⁴⁰ Zadruga su osnovane radi konkretne svrhe i iz tog razloga je moguće nametnuti određena ograničenja članovima. Također, moguće je ograničiti broj članova ako postoje razumljiva i prihvatljiva opravdanja. Iako se članovi mogu slobodno učlaniti u zadrugu, oni moraju biti spremni prihvatiti odgovornost koja iz toga proizlazi. Osim toga, prvo načelo posebno ističe da je članstvo otvoreno svim ljudima bez ikakve diskriminacije. Onaj tko želi biti član zadruga ne smije u tome biti ograničen zbog osobnih svojstava.⁴¹

4.2. DRUGO NAČELO: Demokratsko upravljanje članova

Demokratsko upravljanje je jedno od ključnih načela od početaka razvoja zadrugarstva i ono je propisano u našem ZZ-u na način da je zadruga demokratsko društvo čiji rad nadziru njezini članovi i koji aktivno sudjeluju u stvaranju poslovne politike i donošenju odluka. Izabrani predstavnici članova odgovaraju članstvu. Članovi imaju jednaka glasačka prava (jedan član – jedan glas).⁴² Demokratsko upravljanje u bilo kojoj instituciji nije jednostavan zadatak, ali upravo je to ono što je pokretač svake zadruga. Demokratsko upravljanje karakteriziralo je zadruga od njihova nastanka. Zadruga su u zajedničkom vlasništvu svojih članova te izabrani predstavnici moraju svoj posao obavljati tako da donose dugoročnu korist članovima. Uobičajeno pravo glasovanja u zadrugama je “jedan član-jedan glas”, ali to ne mora biti tako.⁴³

Svaka zadruga bi trebala sama ustrojiti demokratsko upravljanje i statute radi ispunjavanja svrhe zbog koje je osnovana i ne postoji jedinstven način organizacije

³⁸ Čl. 2. st. 2. ZZ-a

³⁹ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 110.

⁴⁰ International Co-operative Alliance, op. cit. (bilj. 39), str. 5.

⁴¹ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 113.

⁴² Čl. 2. st. 2. ZZ-a

⁴³ International Co-operative Alliance, op.cit. (bilj. 39), str.16.

upravljanja zadrugom. Upravljanje treba posložiti na način da svi članovi imaju stvarnu kontrolu nad donošenjem odluka, a ne da stvarnu vlast ima manjina. Najbolji način da se to spriječi je ostvarivanje prava svakog člana da, osim što ima pravo na sudjelovanje u donošenju odluka, također ima pravo i kandidiranja na izborima. Otvorenost, transparentnost i odgovornost su pravila demokratskog upravljanja svake zadruge i to je ono što je ključna razlika zadruga od ulagačkih oblika poslovanja.⁴⁴

4.3. TREĆE NAČELO: Ekonomsko sudjelovanje članova

Treće načelo navodi da je dužnost članova zadruge, prema svojim interesima i mogućnostima, sudjelovati u radu i doprinosti razvoju zadruge. Članovi raspoređuju dobit zadruge za jednu ili više sljedećih namjena: razvitak zadruge, porast pričuva, isplata članovima (razmjerno poslovanju sa zadrugom) i kao potpora drugim aktivnostima zadruga.⁴⁵ Ravnopravnost podrazumijeva da je članski ulog jednak za svakog člana, što ne mora značiti da svi zadrugari moraju uplatiti jednak kapital.⁴⁶ Članovi dobit mogu rasporediti za razvoj poslovanja zadruge odnosno za povećanje ulaganja koja doprinose rastu poslovanja.. Nakon što se otplate svi dugovi, imovina koja je ostala se ne smije podijeliti nego služi za razvoj zadrugarstva ili se prenosi na jedinice lokalne samouprave. Također, postoji mogućnost da zadruge dobiveni višak zadrže na računu ili upišu dodatne uloge koji ne donose veća prava u glasovanju.⁴⁷ Uzimajući u obzir godišnje rezultate poslovanja zadruga i potrebe za daljnjim razvitkom, skupština odlučuje o povratu dijela zadružnog viška (u obliku dividendi) u novcu, obliku popusta na proizvode i usluge ili dodatnog uloga.⁴⁸

4.4. ČETVRTO NAČELO: Autonomija i nezavisnost

Kao samostalna i neovisna pravna osoba, zadruga se u pravnom prometu s drugim pravnim osobama i državnim tijelima oslanja na rad svojih članova i zadružne resurse, pod neposrednim nadzorom svojih članova.⁴⁹ Neovisnost poslovanja zadruge ne podrazumijeva

⁴⁴ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 120.

⁴⁵ Čl. 2. st. 2. ZZ-a

⁴⁶ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 126.

⁴⁷ Ibid., str. 128.

⁴⁸ International Co-operative Alliance, op. cit. (bilj. 39), str. 38.

⁴⁹ Čl. 2. st. 2. ZZ-a

djelovanje koje nije u skladu sa zakonom, nego slobodu djelovanja na način da njeni članovi samostalno i slobodno donose odluke i pravila. Ako dođe do suradnje s drugim organizacijama, državnim tijelima ili prikupljanja kapitala iz različitih vanjskih izvora one zadržavaju svoju samostalnost i demokratsko upravljanje koje je opisano u prvom načelu.⁵⁰ Međutim, to ne znači da bi zadruga trebala ulaziti u odnose koji kompromitiraju njenu neovisnost i ugrožavaju demokratsko upravljanje članova.

Najveća odgovornost za očuvanje neovisnosti zadruga je na osobi upravitelja te je izbor upravitelja najosjetljivije pitanje za sve članove zadruga.⁵¹ Samostalnost zadruga će najviše biti dovedena u pitanje ako dođe do nesolventnosti koja je uzrok lošeg upravljanja.

4.5. PETO NAČELO: Obrazovanje, obuka i informiranje

Zadruga provodi obrazovanje i stručno usavršavanje svojih članova, izabranih predstavnika, upravitelja i zaposlenika kako bi pridonijeli razvitku svoje zadruga. Ona izvješćuje svoje članove i javnost, posebice mlade ljude o naravi, koristima i prednostima zadrugarstva.⁵² Peto načelo objašnjava kako je osigurano obrazovanje svih zadrugara u zadrugi i da ljudi obrazovanjem shvaćaju koja je bit udruživanja u zadrugu i poimanja temeljnih vrijednosti zadrugarstva te njihovu primjenu u svakodnevnom životu. Obrazovanje i obuka su ključne sastavnice uspješnosti svake zadruga i moraju biti dostupni svakom članu zadruga.

Obrazovanjem bi članovi trebali biti više uključeni u sve sfere odlučivanja na način da razumiju svoja prava i obveze i na ispravan način sudjeluju u demokratskom upravljanju zadrugom. Osim obrazovanja, vrlo značajno je i informiranje javnosti, posebice mladih ljudi o specifičnostima i koristima zadruga.⁵³

4.6. ŠESTO NAČELO: Suradnja među zadrugama

Suradnju među zadrugama definiramo kao služenje svojim članovima i jačanje zadružnog sustava povezivanjem i suradnjom na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj

⁵⁰ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 139.

⁵¹ Ibid., str. 146.

⁵² Čl. 2. st. 2. ZZ-a

⁵³ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 153.

razini.⁵⁴ Povijest je pokazala kako se međusobnom suradnjom zadruga i zadružnih saveza mogu prevladati naizgled nepremostive prepreke i izazovi s kojima su se zadruge suočavale i suočavaju se danas. Šesto načelo govori nam o neprestanoj suradnji radi ostvarenja zajedničkog cilja, a ne o povremenom zajedničkom radu.

Mnoge su koristi koje proizlaze iz zajedničke suradnje. Jedna od njih je financijska suradnja kroz udruživanje u različite asocijacije koje mogu osigurati izvor kapitala. Manje zadruge nemaju dovoljno sredstava i ne mogu priuštiti pristup istraživačkim i razvojnim projektima.⁵⁵ Osim toga, prisutna je i financijska pomoć koju uspješnije zadruge pružaju novim zadrugama kroz bespovratna sredstva i sirovine. Također, zadruge bi trebale biti prepoznate od državne vlasti i kroz lokalnu i regionalnu zajednicu ostvarivati partnerstvo s državom na način da sudjeluju u donošenju novih zadružnih zakonodavnih rješenja.

4.7. SEDMO NAČELO: Skrb za zajednicu

Sedmo načelo navodi da zadruga posluje na način koji pridonosi održivom razvoju okruženja i lokalne zajednice.⁵⁶ Zadruge imaju najveći utjecaj u lokalnoj zajednici u kojoj su nastale i djeluju jer je cilj zadružnog organiziranja da proizvođači zadovolje vlastite gospodarske potrebe unutar zajednice na način da imaju pristup kvalitetnoj hrani po pristupačnim cijenama, trgovanje lokalnim proizvodima te njihov plasman na tržište, osiguranje radnih mjesta itd.

5. ZADRUŽNO ZAKONODAVSTVO

5.1. Osnivanje zadruga

Za razliku od prijašnjeg zakonskog uređenja, prema kojem se zadruga osnivala zaključivanjem ugovora o osnivanju zadruga i minimalnom broju od tri člana, sada zadrugu može osnovati najmanje sedam potpuno poslovno sposobnih fizičkih i pravnih osoba koji moraju potpisati izjavu osnivača o prihvaćanju pravila zadruga.⁵⁷ Osnivači potpisuju izjavu na osnivačkoj skupštini, kojom predsjedava jedan od osnivača. Nakon toga, osnivačka skupština

⁵⁴ Čl. 2. st. 2. ZZ-a

⁵⁵ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 164.

⁵⁶ Čl. 1. st. 2. ZZ-a

⁵⁷ Čl. 6. ZZ-a

u skladu sa zakonom i pravilima zadruge bira tijela, donosi odluku o unosu, odnosno uplati uloga članova i druge odluke važne za osnivanje zadruge.⁵⁸ Trenutak potpisa izjave osnivača o prihvaćanju pravila zadruge na osnivačkoj skupštini je trenutak osnivanja zadruge, a svojstvo pravne osobe steći će upisom u sudski registar sukladno propisima o sudskom registru kod mjesno nadležnog trgovačkog suda.⁵⁹ Iz navedenog proizlazi da bez osnivačke skupštine nije moguće osnovati zadrugu.

Temeljni i opći akt zadruge su pravila zadruge. U njima su sadržane odredbe o:

- tvrtki, sjedištu i predmetu poslovanja;
- unutarnjem ustroju;
- uvjetima i načinu stjecanja članstva, obliku i visini, unosu i povratu uloga člana, pravima, obvezama i odgovornostima članova, uvjetima i načinu prestanka članstva i drugim pitanjima vezanim uz članstvo u zadrugi;
- tijelima zadruge: njihovoj nadležnosti, pravima i obvezama, postupku izbora i opoziva, mandatu članova, načinu donošenja odluka i drugim pitanjima vezanim uz rad tijela zadruga;
- zastupanju i predstavljanju zadruge te pravima i ovlastima upravitelja;
- imovini zadruge i načinu raspolaganja imovinom;
- upotrebi dobiti, odnosno viška prihoda, pokriću gubitaka, odnosno manjka u poslovanju;
- dijelu dobiti, odnosno viška prihoda koji se raspoređuju u obvezne pričuve;
- statusnim promjenama i prestanku zadruga;
- informiranju članova i poslovnoj tajni;
- načinu i postupku izmjena i dopuna pravila;
- drugim pitanjima važnim za rad i poslovanje zadruga.⁶⁰

⁵⁸ Čl. 7. ZZ-a

⁵⁹ Čl. 9. ZZ-a

⁶⁰ Čl. 8. ZZ-a

5.2. Članovi zadruga

U skladu sa zadružnim vrijednostima i izloženim načelima koja navode da su zadruga kontrolirane od strane svojih članova koji sudjeluju u upravljanju zadrugom te demokratski donose odluke važne za poslovanje zadruga proizlazi odredba koja navodi da član zadruga može biti samo osoba koja neposredno sudjeluje u radu zadruga, koja posluje putem zadruga ili koristi njezine usluge ili na drugi način neposredno sudjeluje u ostvarenju ciljeva zbog kojih je zadruga osnovana.⁶¹ Ta odredba je iznimno važna jer je u njoj propisana temeljna značajka po kojoj se zadruga razlikuju od ostalih društava. Članstvo u zadruga se ne može prenijeti na drugu osobu, što znači da se članstvo ne može steći derivativnim putem.⁶² Upisom u imenik članova zadruga postaje se članom, te nema razlike u pravima i obvezama osnivača zadruga i člana koji je naknadno pristupio zadruga. Pravila važna za prijem člana u zadruga kao što su rok i način uplate odnosno uloga člana, dan potpisivanja izjave o prihvaćanju pravila i druga pitanja bit će definirana odlukom o prijemu u zadruga.⁶³ Članstvo u zadruga prestaje : sporazumom zadruga i člana, smrću fizičke osobe, odnosno brisanjem iz registra obrta ili brisanjem pravne osobe iz sudskog registra, istupanjem člana iz zadruga na temelju njegove pisane izjave o istupanju iz zadruga, gubitkom uvjeta za članstvo, isključenjem člana zadruga ili prestankom zadruga.⁶⁴

5.3. Tijela

Već je više puta navedeno da zadrugom upravljaju njeni članovi putem tijela zadruga. Ispravan naziv bi trebao biti “organi”, a ne “tijela”, budući da odlukom skupštine zadruga mogu imati i različita fakultativna tijela koja nemaju obilježja organa društva. Međutim, u skladu sa zakonskom terminologijom u ovom radu koristit će se naziv “tijela” zadruga.⁶⁵ Tijela zadruga koja su propisana Zakonom o zadrugama su skupština, nadzorni odbor i upravitelj. Osim tih tijela koja su utvrđena zakonom, pravilima zadruga se mogu osnovati i razna pomoćna tijela.

⁶¹ Čl. 11. st. 1. ZZ-a

⁶² Čl. 11. st. 2. ZZ-a

⁶³ Čl. 11. st. 3. ZZ-a

⁶⁴ Čl. 12. st. 1. ZZ-a

⁶⁵ Petrović, S.; Ceronja, P.; op. cit. (bilj. 1), str. 236.

5.3.1. Skupština

Najviše tijelo zadruga je skupština, koju čine svi članovi zadruga ili njihovi opunomoćenici, a koja se sastaje po potrebi, a najmanje jednom godišnje. Nadležnost skupštine je vrlo široka i definirana je zakonom, iako njene ovlasti nisu taksativno navedene jer odlučuje i o drugim pitanjima utvrđenim zakonom.

Skupština zadruga:

- donosi pravila zadruga,
- donosi druge opće akte, osim općih akata iz područja radnih odnosa,
- bira i opoziva: predsjednika skupštine, članove nadzornog odbora, upravitelja i druga tijela određena pravilima zadruga,
- donosi poslovni plan i financijski plan zadruga,
- usvaja godišnja financijska izvješća i izvješća o poslovanju, izvješća o radu nadzornog odbora, upravitelja i drugih tijela,
- odlučuje o raspodjeli dobiti, odnosno višku prihoda i pokriću gubitka, odnosno manjka,
- odlučuje o raspolaganju imovinom za koju je pravilima zadruga utvrđeno da je potrebna odluka skupštine,
- odlučuje o zaštiti prava članova,
- odlučuje o svim statusnim promjenama i prestanku zadruga,
- odlučuje o drugim pitanjima utvrđenim ZZ-om.⁶⁶

Skupština donosi odluke u pravilu većinom glasova prisutnih članova. U slučaju kada donosi pravila zadruga i odlučuje o svim statusnim promjenama i prestanku zadruga donosi odluke dvotrećinskom većinom glasova svih članova, a kada odlučuje o raspolaganju imovinom za koju je pravilima zadruga utvrđeno da je potrebna odluka skupštine odlučuje većinom glasova svih članova skupštine.⁶⁷ Pravilima zadruga trebalo bi preciznije regulirati pitanje tko i na koji način saziva skupštinu, način vođenja skupštine i glasovanje.

⁶⁶ Čl. 18. ZZ-a

⁶⁷ Čl. 19. st. 5. ZZ-a

U nekim slučajevima odluke skupštine mogu biti nišetne ili pobojne. Ako je odluka skupštine protivna zadružnim vrednotama ili načelima te se zbog toga protivi biti zadruga ili ako je protivna Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima ili poslovnom moralu, propisima kojima se isključivo ili pretežito štite interesi vjerovnika ili su doneseni radi zaštite javnog interesa bit će nišetna. Utvrđenje nišetnosti može zatražiti svaki član zadruga, nadzorni odbor i upravitelj zadruga tužbom nadležnom sudu.⁶⁸ Ako je odluka skupštine donesena na sjednici koja nije sazvana na propisani način ili je donesena bez propisane većine glasova bit će pobojna te će se moći pobijati u roku 15 dana od dana saznanja za odluku, a najkasnije u roku jedne godine od dana donošenja odluke.⁶⁹ Ako skupština nije sazvana na propisani način, ali su na njoj sudjelovali svi njeni članovi neće doći do poboynosti, odnosno sudjelovanjem svih članova skupštine na sjednici, taj razlog poboynosti otpada.⁷⁰ To je jedina odredba koja propisuje valjanost saziva skupštine. Naime, ZZ ne propisuje odredbe koje se odnose na osobe koje mogu sazvati skupštinu, način na koji se ona saziva, ne navodi da su zadrugari ti koji mogu sazvati skupštinu niti koliko ih je potrebno za valjano sazivanje, te bi se ta pitanja trebala detaljnije urediti pravilima zadruga.⁷¹

5.3.2. Nadzorni odbor

Nadzorni odbor nije obvezno tijelo društva jer u zadruzi koja ima manje od 20 članova, poslove nadzornog odbora može obavljati skupština. Ako nadzorni odbor postoji, mora imati najmanje tri člana i broj članova mora biti neparan. Jedan član nadzornog odbora može biti osoba koja nije član zadruga, a jednog člana nadzornog odbora biraju radnici ako zadruga zapošljava radnike, u skladu sa Zakonom o radu.⁷²

Nadzorni odbor obavlja navedene poslove:

- nadzor nad zakonitošću vođenja poslova zadruga;
- raspravlja godišnja financijska izvješća i izvješća o radu zadruga;
- daje mišljenje o raspodjeli dobiti, odnosno viška prihoda;

⁶⁸ Čl. 21. ZZ-a

⁶⁹ Čl. 22. ZZ-a

⁷⁰ Petrović, S.; Ceronja, P.; op. cit. (bilj. 1), str. 237.

⁷¹ Tepeš, N.; *Novi zakon o zadrugama-odgovornost za obveze, nastanak i organi zadruga*, Pravo i porezi, br. 7-8/11, str. 6.

⁷² Čl. 23. ZZ-a

- izvješćuje skupštinu o svom radu i rezultatima nadzora;
- i druge poslove predviđene ZZ-om i pravilima zadruge.

Važna uloga nadzornog odbora je ta da mora obustaviti odluke i radnje upravitelja ako utvrdi tešku povredu ZZ-a ili drugih propisa, pravila zadruge, odluka skupštine ili druge teže nepravilnosti u radu zadruge ili nesposobnost upravitelja za vođenje poslova. U navedenim slučajevima nadzorni odbor mora u roku od tri dana od saznanja za takvu odluku ili radnju upravitelja zatražiti sazivanje sjednice skupštine.⁷³

5.3.3. Upravitelj

Upravitelj predstavlja i zastupa zadrugu na način da vodi poslove zadruge, donosi opće i pojedinačne akte kojima se reguliraju prava i obveze radnika iz radnog odnosa u zadrugi te obavlja druge poslove utvrđene ZZ-om i pravilima zadruge.⁷⁴ Prema prijašnjem Zakonu o zadrugama zadrugu je mogao voditi upravitelj ili uprava kao više fizičkih osoba. Od takvog rješenja je odstupio trenutno važeći ZZ te upravitelj mora biti fizička, potpuno poslovno sposobna osoba koja ispunjava uvjete za obavljanje poslova upravitelja utvrđene Zakonom o trgovačkim društvima⁷⁵ i pravilima zadruge.⁷⁶ Upravitelj ne može biti osoba koja po Zakonu o trgovačkim društvima (dalje u tekstu: ZTD) ne može biti zastupnik odnosno član uprave trgovačkog društva. Mandat mu traje 5 godina.⁷⁷ Odredbe o upravitelju ZZ propisuju u samo par članaka, te je neophodno u budućnosti detaljnije normirati jednu od najvažnijih osoba u upravljanju zadrugom.

5.4. Imovina zadruge

Za opstanak na slobodnom tržištu i borbu s nemilosrdnom konkurencijom od zadruga se očekuju ulaganja koja zahtijevaju stabilne i povoljne financijske izvore. Zadruge djeluju na lokalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima te tradicionalna ulaganja članova često nisu dovoljan financijski izvor. Ključ uspješnog poslovanja zadruge je usklađivanje interesa

⁷³ Čl. 24. ZZ-a

⁷⁴ Čl. 27. st. 1. i čl. 28. ZZ-a

⁷⁵ NN br. 111/93., 34/99., 121/99., 52/00., 118/03., 107/07., 146/08., 137/09., 152/11. - službeni pročišćeni tekst, 111/12., 125/11., 68/13., 110/15., 40/19., 34/22.

⁷⁶ Tepeš, N.; op. cit. (bilj. 74), str. 19.

⁷⁷ Čl. 26. ZZ-a

članova i interesa zadruge. Ovaj sukob stvara tri važna problema: problem horizonta, problem portfelja i unutarnji problem slobodnog jahača.⁷⁸

Problem horizonta označava pritisak članova da povećaju tekuće isplate temeljene na ristornu članovima zadruge, a ne da ulažu u zadrugu koja bi stvorila buduće koristi. Članovi zadruge smatraju da je važnija trenutačna isplata nego ulaganje u zadrugu, osim toga, neki članovi ne vjeruju zadruzi i ne smatraju da će im pomoći da dugoročno povećaju svoje bogatstvo.⁷⁹ Pojam ristorno je specifičan samo za zadruge te označava novčanu naknadu koja pripada članu zadruge po osnovi njegova poslovanja sa zadrugom, bilo u obliku doplate za nabavljene proizvode, obavljene rad ili usluge zadruzi, bilo u obliku djelomičnog povrata iznosa što su ga pojedini članovi naplatili zadruzi koja ih opskrbljuje određenim proizvodima, odnosno uslugama.⁸⁰ Na temelju rezultata cjelokupnog poslovanja za jednu godinu, članovima se u obliku ristorna vraća dio poslovnog viška koji zadruga ne potražuje od njih.

Portfelj označava imovinu u različitim oblicima - zemljišta, stoka, oruđe, štednja, ulaganja u zadrugu i članovi imaju izbor načina upravljanja svojom imovinom. Problem s portfeljem nastaje kada članovi nisu u mogućnosti izgraditi svoje investicije koje su prema njihovom uvjerenju najbolje za njih i kada se umanjuje poticaj članova za ulaganje u njihove zadruge.⁸¹ Članovi nisu sigurni hoće li njihova ulaganja u zadrugu dati jednake prinose kao i ulaganja izvan zadruge te se javljaju nedoumice i pitanje uklapa li se njihovo ulaganje u zadrugu u njihov cjelokupan portfelj. Članovi zadruge su zabrinuti zbog pitanja hoće li imovina rasti atraktivnom brzinom, koje će druge koristi imati zadržavanje sredstava na poslu u zadruzi, koliko novaca mogu uzeti i pod kojim uvjetima i kakvu kontrolu imaju nad sredstvima koja ulažu.

Treći problem s unutarnjim "slobodnim jahačem" nastaje iz razloga što novi članovi koji ulaze u zadrugu uživaju iste pogodnosti kao i dugogodišnji članovi koji su ulagali u zadrugu u trenutku nastanka u osnovna sredstva kao što su strojevi i oprema. Također, doprinos novih članova ne čini zadrugu znatno konkurentnijom te se na taj način umanjuje povrat već postojećim članovima. Zbog takve situacije novi članovi neće imati poticaj osiguranja kapitala, dok stari članovi također neće imati poticaj za osiguranje kapitala jer on nerazmjerno koristi novim članovima.

⁷⁸ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 177.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid., str. 181.

⁸¹ Ibid., str. 178.

Imovina zadruge sastoji se od uloga članova, sredstava stečenih obavljanjem djelatnosti i drugim aktivnostima zadruge i sredstava stečenih na druge načine. Ona pripada zadruzi i služi za obavljanje njenih djelatnosti i podmirenje obveza.⁸² Najvažniji izvor financiranja zadruge bi trebao biti ulog člana koji proizlazi iz sredstava članstva. Razlikujemo osnovni i dodatni ulog. Osnovni ulog je novčani iznos koji je svaki član zadruge dužan unijeti u zadrugu kod osnivanja zadruge ili pristupanja zadruzi nakon osnivanja. Jednak je za sve članove, a njegovu visinu određuje skupština i ulog ne može biti manji od 1.000,00 kuna. Dodatni ulog je ulog koji svaki član zadruge može unijeti uz osnovni ulog. U pravilu se unosi u novcu, ali može biti i u stvarima ili pravima te tada novčanu vrijednost stvari ili prava procjenjuje sudski vještak. Nakon prestanka članstva ulog se vraća članu zadruge.⁸³ Novost aktualnog ZZ-a je ta da novčani iznos kao ulog u zadrugu može unijeti i osoba koja je zainteresirana za njeno poslovanje, ali nije član zadruge.⁸⁴ Pravilima zadruge i ugovorom zadruge i ulagača regulira se unos, povrat i prijenos uloga na drugu osobu. Članski ulog je simboličan iznos koji član mora uložiti prilikom pridruživanja zadruzi. To se temelji na načelu otvorenog članstva u skladu s kojim bi svi poljoprivrednici, a najčešće se ne radi o bogatim ljudima, mogli slobodno pristupiti zadruzi.

Višak je izraz za neto dobit ili zaradu i odnosi se na razliku između ukupnih prihoda i rashoda. Kada zadruge dobro posluju i ostvaruju dobit, samo dio tog viška se vraća članovima koji posjeduju temeljni kapital, a ostatak se zadržava u zadruzi. Drugi izvor imovine zadruga su viškovi koji se obično raspodjeljuju na tri načina:

- Obvezne pričuve se ne uzimaju u obzir pri povratu udjela članovima prije prestanka rada zadruge i zbog toga čine važan instrument za osiguranje financijske stabilnosti. U nekim državama je zakonom propisano formiranje obveznih zakonskih pričuva, bez obzira na dotadašnji kapital zadruge. Na taj način zakonodavac ograničava rizik zbog potencijalne promjenjivosti nominiranog kapitala i jača zadrugu premašujući interese aktualnog članstva.
- U skladu s petim zadružnim načelom koje govori o obrazovanju i obuci svojih članova, predstavnika, upravitelja i zaposlenika dio viška će biti izdvojen za obrazovanje, obuku i informiranje koji su ključ uspješnosti poslovanja svake zadruge.

⁸² Čl. 30. st. 1. i 2. ZZ-a

⁸³ Čl. 31. ZZ-a

⁸⁴ Petrović, S.; Ceronja P.; op. cit. (bilj. 1), str. 239.

- Nakon toga dio viška će se raspodijeliti članovima prema kapitalu koji su uložili u zadrugu, dio ide članovima zadruge po osnovi poslovanja sa zadrugom (ristorno), a dio se zadržava kao “neraspoređena sredstva” koja pripadaju zadruzi i mogu se likvidirati samo ako zadruga ima gubitke ili se raspada. On se naziva institucionalni kapital i ne košta zadrugu nikakvu kamatu, a služi radi financiranja rasta i razvoja organizacije.⁸⁵

Naš ZZ propisuje da je zadruga dužna prije svega iz dobiti utvrđene godišnjim obračunom pokriti gubitke iz prethodnih razdoblja ukoliko postoje. Nakon toga, ona je dužna izdvojiti i posebno evidentirati najmanje 20% za razvoj zadruge i najmanje 5% u obvezne pričuve sve dok te pričuve ne dosegnu ukupan iznos uloga članova. Preostali iznos, u skladu s odlukom skupštine može se koristiti za upis dodatnih uloga članova zadruge vodeći računa o sudjelovanju pojedinog člana zadruge u aktivnostima zadruge, za isplatu članovima zadruge, ulagačima i radnicima zadruge ili za druge namjene. Obvezne pričuve mogu biti upotrijebljene za pokriće gubitka, odnosno manjka, za povrat uloga članova itd.⁸⁶

Za razliku od zadruga, dionička društva prema ZTD-u dužna su neto dobit ostvarenu u poslovnoj godini najprije uporabiti za namjene redom kako su navedene:

- za pokriće gubitka prenesenog iz ranijih godina;
- za unos u zakonske rezerve;
- za unos u rezerve za vlastite dionice, ako ih je društvo steklo ili ih namjerava steći;
- za unos u statutarne rezerve, ako ih društvo ima.⁸⁷

Društvo je dužno u zakonske rezerve unositi dvadeseti dio dobiti tekuće godine umanjene za iznos gubitka iz prethodne godine sve dok te rezerve zajedno s rezervama kapitala (vezane rezerve) ne dosegnu visinu od pet posto (5 %) temeljnoga kapitala društva ili statutom određen veći dio toga kapitala.⁸⁸ U rezerve iz dobiti smiju se unositi samo iznosi koji proizlaze iz neto dobiti poslovne godine ili iz prenesene dobiti iz ranijih godina. Ako je društvo u poslovnoj godini steklo vlastite dionice, mora u rezerve za te dionice u toj godini

⁸⁵ Ivanković, M.; Beljo, J.; op. cit. (bilj. 35), str. 179.

⁸⁶ Čl. 37. ZZ-a

⁸⁷ Čl. 220. st. 1. ZTD-a

⁸⁸ Čl. 222. st. 1. ZTD-a

unijeti i iskazati iznose koji odgovaraju iznosima plaćenim za stjecanje vlastitih dionica.⁸⁹ Predvidi li se statutom da društvo ima statutarne rezerve, statutom se mora odrediti:

- visina tih rezervi u apsolutnom iznosu ili dijelom temeljnog kapitala ili ukupnoga vlastitog kapitala društva;
- dio iznosa neto dobiti, umanjen za iznos korišten za pokriće prenesenog gubitka, iznos unesen u zakonske rezerve i iznos unesen u rezerve za vlastite dionice ako ih društvo ima, koji se u pojedinoj poslovnoj godini namjenjuje za stvaranje statutarne rezervi;
- namjene za koje se mogu koristiti te rezerve.⁹⁰

Zadruga može svoje djelatnosti obavljati s ciljem stjecanja dobiti ili u cilju udovoljavanja potreba svojih članova bez namjere stjecanja dobiti.⁹¹ Ako zadruga ne obavlja djelatnost s ciljem stjecanja dobiti to ne znači automatski da ne može ostvariti dobit kao rezultat uspješnog poslovanja.⁹²

5.5. Odgovornost za obveze

Najznačajnija razlika između trenutno važećeg i starog Zakona o zadrugama⁹³ odnosi se na odgovornost za obveze zadruge. Stari Zakon o zadrugama propisuje da zadruga u pravnom prometu odgovara za svoje obveze svom svojom imovinom, a za obveze koje se ne mogu namiriti iz sredstava zadruge odgovaraju zadrugari, u skladu sa zakonom i pravilima zadruge. Pravilima zadruge se utvrđuje rok u kojem zadrugar koji je istupio iz zadruge jamči za obveze nastale za vrijeme njegovog članstva.⁹⁴ Prema trenutno važećim zakonskim propisima zadruga u pravnom prometu za svoje obveze odgovara svom svojom imovinom, ne odgovara za obveze svojih članova, a član zadruge ne odgovara za obveze zadruge.⁹⁵ Iako član zadruge ne odgovara za obveze zadruge, ipak zadrugari mogu svoju odgovornost urediti na različite načine time što u pravila zadruge mogu unijeti odredbu o odgovornosti članova.⁹⁶ Još jednu

⁸⁹ Čl. 222.a st. 1. ZTD-a

⁹⁰ Čl. 222.a st. 3 ZTD-a

⁹¹ Čl. 35. ZZ-a

⁹² Tepeš, N.; *Novi Zakon o zadrugama-poslovanje zadruge, prestanak zadruge, hrvatski savez zadruga, zadružni savezi i vrste zadruga koje imaju određene posebnosti*, Pravo i porezi, br. 10/11, str. 22.

⁹³ NN br. 36/95., 67/01., 12/02., 34/11.

⁹⁴ Čl. 22. Starog Zakona o zadrugama (NN 36/95., 67/01., 12/02., 34/11.)

⁹⁵ Čl. 42. st. 1., 2. i 3. ZZ-a

⁹⁶ Tepeš, N.; op. cit. (bilj. 74), str. 6.

potvrdu toga nalazimo u odredbi koja propisuje da se u sudski registar upisuje, između ostalog, i odgovornost članova zadruge za obveze zadruge, ako je propisana pravilima zadruge.⁹⁷ Slijedom navedenog, prema ZZ-u za razliku od starog Zakona o zadrugama vrijedi obrnuto pravilo te članovi ne odgovaraju za obveze zadruge, ako nisu drugačije uredili pravilima o zadruzi. Na taj način članovi zadruge mogu posredno utjecati i na sastav članstva tako da članovi mogu postati one pravne ili fizičke osobe koje su spremne preuzeti odgovornost za poslovanje zadruge.

U skladu s općim uređenjem osobne odgovornosti članova društva prema Zakonu o trgovačkim društvima koji propisuje da se onaj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkoga društva ne odgovara za obveze društva ne može pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze, takvu odredbu nalazimo i u aktualnom ZZ-u.⁹⁸ U tom slučaju dolazi do proboja pravne osobnosti, te se time radi pravne sigurnosti ne uzima u obzir činjenica da je trgovačko društvo, odnosno zadruga, odvojeni pravni subjekt različit od svojih članova. Time se daje prednost zaštiti vjerovnika društva.⁹⁹ Član zadruge zloupotrebljava okolnost da ne odgovara za obveze zadruge ako:

- koristi zadrugu za to da bi postigao cilj koji mu je inače zabranjen;
- zadrugu koristi kako bi oštetio vjerovnike;
- upravlja imovinom zadruge kao da je to njegova imovina, protivno ZZ-u;
- u svoju korist ili u korist neke druge osobe umanju imovinu zadruge, iako je znao ili morao znati da zadruga neće moći podmiriti svoje obveze.¹⁰⁰

Navedeni slučajevi odgovornosti su u skladu sa odredbama ZTD-a, te su to samo tipični, ali ne i jedini slučajevi u kojima član zadruge zloupotrebljava svoju neodgovornost za obveze zadruge.

5.6. Prestanak zadruge

Zadruga prestaje brisanjem zadruge iz sudskog registra ako dođe do sljedećih slučajeva:

⁹⁷ Čl. 9. st. 3. ZZ-a

⁹⁸ Čl. 10. st. 3. ZTD-

⁹⁹ Petrović, S.; Ceronja, P.; op. cit. (bilj. 1) str. 36.

¹⁰⁰ Čl. 42. st. 5. ZZ-a

- odluka skupštine o prestanku zadruga, pripajanju drugoj zadruzi, spajanju s drugom zadrugom i podjeli na više novih zadruga;
- pravomoćna odluka suda kojom se određuje ukidanje zadruga ili brisanje zadruga iz sudskog registra po službenoj dužnosti;
- nedostavljanje, godišnjih financijskih izvješća nadležnom tijelu u skladu s posebnim propisima;
- poslovanje zadruga neprekidno šest mjeseci s brojem članova ispod broja propisanog zakonom;
- u drugim slučajevima propisanim zakonom ili posebnim propisima.¹⁰¹

Skupština zadruga ne može odlučiti o prestanku zadruga, ako se određeni broj članova zadruga koji ne može biti manji od broja potrebnog za osnivanje zadruga, pisanim putem izjasni da zadruga ne prestaje. Ako takva odluka bude svejedno donesena, ona neće imati pravni učinak.¹⁰² Ako dođe do likvidacije, odnosno stečaja zadruga, nakon podmirenja obveza prema vjerovnicima i povrata uloga članovima zadruga, preostala imovina se prenosi jedinicama lokalne samouprave na čijem području je zadruga.¹⁰³

6. POLJOPRIVREDNO ZADRUGARSTVO U ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE

Uređenje zadruga se razlikuje od zemlje do zemlje u sklopu postojećeg gospodarskog i političkog sustava, međutim postoje određene značajke koje su svima zajedničke. Usporedba s ostalim zemljama Europske Unije može znatno pomoći te dati rješenja hrvatskom zadrugnom zakonodavstvu za daljnji napredak, ali i pokazati negativne trendove koji se ne bi trebali primjenjivati. Zadrugarstvo u svim zemljama nastoji postići što veću autonomiju i integritet na zadrugnim načelima te je uspjeh veći u onim zemljama koja imaju razvijeno tržište i slobodu poduzetništva. Usporedbu otežava činjenica da su u različitim zemljama zadruga različito inkorporirane u zakonodavstvo. U nekim zemljama propisi o zadrugama nalaze se u posebnom zakonu koji regulira isključivo zadruga, dok se u nekim zemljama propisi nalaze raštrkani u više različitih zakona, a mogu biti i dio nekog šireg pravnog

¹⁰¹ Čl. 43. st. 1. ZZ-a

¹⁰² Čl. 45. ZZ-a

¹⁰³ Čl. 47. st. 1 ZZ-a

instrumenta.¹⁰⁴ Također, u nekim zemljama postoje posebni propisi za pojedinu vrstu zadruga, što čini zadružno zakonodavstvo vrlo složenim. Ono što je zajedničko svim zemljama je to da se zadrugarstvo temelji na istim značajkama:

- slobodno osnivanje i neovisnost o državi;
- zajednička briga, upravljanje i odgovornost članova u zadruzi;
- poticanje i razvijanje gospodarstva članova;
- demokratska gospodarska organizacija.¹⁰⁵

6.1. Europska zadruga

Zakonom o uvođenju Europske zadruge¹⁰⁶ uređuju se uvjeti i način provedbe Uredbe Vijeća (EZ) br. 1435/2003. od 22. srpnja 2003. o Statutu europske zadruge – Societas Cooperativa Europaea (SCE) (dalje u tekstu: Uredba).¹⁰⁷ U Hrvatskoj se Europska zadruga može osnovati od dana pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji. Budući da je Uredba propis koji se izravno primjenjuje, Zakon o uvođenju Europske zadruge uređuje samo ona pitanja koja su nužna za primjenu Uredbe.¹⁰⁸

Osnovna svrha Europske zadruge je zadovoljavanje potreba njezinih članova i/ili razvijanje njihovih gospodarskih i socijalnih aktivnosti, posebno sklapanjem ugovora s članovima radi nabave robe ili usluga ili izvršenja radova koje Europska zadruga obavlja ili naručuje.¹⁰⁹ Za osnivanje Europske zadruge mjerodavno je pravo koje se u državi članici u kojoj će Europska zadruga imati registrirano sjedište primjenjuje na zadruge, a pravnu osobnost stječe upisom u registar države članice u kojoj Europska zadruga ima sjedište.¹¹⁰

Europska zadruga u Hrvatskoj može imati dualistički sustav tijela vođenja zadruge s upravom i nadzornim odborom ili monistički sustav tijela vođenja zadruge s upravnim odborom.

¹⁰⁴ kao što je građanski zakon, zakon o trgovačkim društvima, itd.

¹⁰⁵ Mataga, Ž.; Papeš, D.; Petak, A.; *Poljoprivredne zadruge u zemljama Europske Unije*, Sociologija sela, 2005., str. 216.

¹⁰⁶ NN br. 63/08., 110/15.

¹⁰⁷ Čl. 1. st. 1. Zakona o uvođenju Europske zadruge

¹⁰⁸ Petrović, S.; Ceronja, P.; op. cit. (bilj. 1), str. 242.

¹⁰⁹ Čl. 1. st. 3. Uredbe

¹¹⁰ Čl. 17. st. 1 i čl. 18. st. 1. Uredbe

U dualističkom sustavu članove uprave imenuje i razrješava nadzorni odbor, ali statutom se može odrediti da to spada u nadležnost skupštine. Također, statutom se može odrediti skupno ili pojedinačno zastupanje, a ako način zastupanja nije određen statutom zadruga članovi uprave zadrugu zastupaju skupno.¹¹¹ Ako nadzorni odbor imenuje jednog od svojih članova za obavljanje poslova člana uprave u slučaju kad član uprave nedostaje, mandat imenovanog člana ne može biti duži od godinu dana. U tom razdoblju miruju prava i obveze imenovane osobe kao člana nadzornog odbora. Članove nadzornog odbora imenuje i razrješava skupština zadruga te on ne može imati manje od 3 člana. Nadzorni odbor može odlučiti da je za preuzimanje određenih obveza u pravnom prometu od strane uprave, nužna njegova suglasnost.¹¹²

Zadruga ustrojena na monističkom sustavu ima upravni odbor koji se sastoji od tri člana. Upravni odbor vodi poslovanje i zastupa zadrugu u pravnom prometu. Statutom se može odrediti skupno ili pojedinačno zastupanje zadruga, a ako način zastupanja nije određen statutom, članovi upravnog odbora zastupaju zadrugu skupno.¹¹³

6.2. Austrija

Jedan od najstarijih zadružnih zakona u Europi je austrijski Zakon o privrednim i gospodarskim zadrugama iz 1873. godine te je uz određene izmjene i dopune još uvijek na snazi. Izmjene su se odnosile na strukturu zadruga, članstvo i prava i obveze članova. Na njegovim temeljima su se razvijale zadruga u Hrvatskoj te je vrijedio na području Hrvatske krajem 19. stoljeća sve dok jugoslavenska država nije donijela svoj zadružni zakon.¹¹⁴ Nepovoljno socijalno stanje seoskog stanovništva razlog je osnivanja prve Raiffeisen zadruga nakon čega se zadružni bankarski sustav proširio po cijeloj zemlji. To su bile preteče zadružnih banaka tzv. “kase uzajamne pomoći”, a nakon toga su nastale potrošačke i stambene zadruga.

Specifičnost austrijskog zadružnog zakonodavstva je ta da su zadruga predmet nekoliko zakona, a ne samo jednog koji uređuje sve aspekte djelovanja. Najvažniji zakon je Zakon o zadrugama, ali uz taj zakon stambene zadruga regulira Zakon o neprofitnom stanovanju,

¹¹¹ Čl. 8. st. 1. Zakona o uvođenju Europske zadruga

¹¹² Čl. 8. st. 2.,3. i 4. Zakona o uvođenju Europske zadruga

¹¹³ Čl. 9. st. 1. i 2. Zakona o uvođenju Europske zadruga

¹¹⁴ Mataga, Ž.; op. cit. (bilj. 15),str. 238.

zadružne banke regulira Savezni zakon o bankama, te se na sve zadruge primjenjuje Zakon o trgovačkim društvima jer su uvjeti za osnivanje zadruga jednaki kao i za osnivanje trgovačkih društava. Zadruge se mogu osnivati u općem interesu ili u interesu članova, a osnivaju se radi promicanja osobnih i poslovnih gospodarskih interesa članova i aktivnosti koje obavljaju. Zakon o zadrugama ne propisuje minimalan broj članova, ali je prema sudskoj praksi razvidno da su za osnivanje dovoljna dva člana, od kojih svaki mora upisati barem jednu dionicu.¹¹⁵ Zadrugi mogu pristupiti pravne i fizičke osobe koje nemaju namjeru koristiti ili proizvoditi dobra i usluge, nego samo žele ostvarivati prinos na uloženi kapital. Na glavnoj skupštini svaki član ima jedan glas, ali se može propisati da broj glasova ovisi o iznosu upisanih dionica ili o iznosu transakcija. Također, zakonom je omogućen prijenos glasačkih prava. Ako zadruga ima više od 500 članova, statutom se može propisati da se glavna skupština sastoji od predstavnika koje izabiru ili im daju pravo glasa određene skupine. Zadruga je pravna osoba s vlastitom osobnošću te nastaje upisom u sudski registar koji vodi regionalni sud.¹¹⁶

Odgovornost članova može biti uređena na jedan od tri načina. Prvi je neograničena odgovornost, prema kojoj članovi odgovaraju zajedno i pojedinačno cijelom svojom privatnom imovinom. Do toga dolazi prilikom stečaja ili likvidacije, kada imovina zadruge nije dovoljna za pokriće svih obveza. Vjerovnici nemaju mogućnost izravne naplate od članova, već postoji propisana procedura kojom se članovima nalaže uplata dodatnog kapitala za pokriće obveza zadruge. Druga mogućnost je ograničena odgovornost i uplata unaprijed definiranog iznosa. Treći je slučaj posebni oblik ograničene odgovornosti kada članovi određenih zadruga čije aktivnosti izvode isključivo ti članovi mogu za obveze takvih zadruga odgovarati samo u vrijednosti dionica svakog pojedinog člana.¹¹⁷ Tijela zadruge su uprava i glavna skupština, te nadzorni odbor ukoliko zadruga ima više od 40 zaposlenih.

6.3. Italija

Prve zadruge u Italiji nastale su u 19. stoljeću kao i u većini ostalih europskih zemalja, a cilj im je bila opskrba poljoprivrednika povoljnim repromaterijalima i upoznavanje s novim tehnologijama. Središnju ulogu u razvoju zadrugarstva imala je Nacionalna federacija

¹¹⁵ Švaljek, S.; Broz, T.; Niemann, B.; op. cit. (bilj. 32), str.62.

¹¹⁶ Ibid., str. 62.

¹¹⁷ Ibid., str. 64.

sindikata poljoprivrede osnovana 1892. godine, kao zadruga i opskrbljivač robom i uslugama cijelog agrarnog sektora.¹¹⁸ Također, razne političke stranke su bile uključene u razvoj, te su poticale i ohrabrivale zadruge. Talijanske poljoprivredne zadruge su u svojim počecima bile usmjerene samo na domaće tržište. Ulaskom u Europsku uniju to se mijenja i Italija postaje izvoznica hrane te zadruge značajno sudjeluju u međunarodnoj trgovini s drugim državama članicama Europske unije. Znatan dio ukupne poljoprivrede Italije čini poljoprivredno zadrugarstvo.

Specifičnost talijanskog zadružnog zakonodavstva je odredba u Ustavu iz 1948. godine prema kojoj “Republika prepoznaje socijalnu ulogu zadruga, koje imaju karakter uzajamnosti, i ne djeluju sa spekulativnim namjerama. Zakon promiče i pomaže rastu zadruga na najprimjerenije načine, a nadzorom nad zadrugama osigurava da one zadrže svoja obilježja i svrhu.”¹¹⁹ Tom odredbom su zadruge dobile ustavnu zaštitu, te bi se za ukidanje zadruga prvo trebala provesti izmjena Ustava. Osnovni propis koji uređuje zadruge je Građanski zakon, a određene odredbe tog zakona koje uređuju dionička društva i društva s ograničenom odgovornošću se primjenjuju na zadruge.

Zadruge se osnivaju radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva članova, a koji se sastoje u opskrbi dobrima pod povoljnijim uvjetima nego što vrijede na tržištu, pružanju usluga i prilikama za rad. Za osnivanje zadruga je potrebno devet članova, ali ako se radi o tri fizičke osobe, onda one same mogu osnovati zadrugu. Članovi mogu biti i ulagači kojima je isključivi cilj povrat na uloženi kapital. Zadruge su pravne osobe s vlastitom osobnošću, a minimalni iznos zadružnog kapitala nije propisan. Zadružni kapital je podijeljen u dionice ili udjele čija je nominalna vrijednost od 25 do 500 eura. Zadruge za svoje obveze odgovaraju svojom imovinom, a članovi odgovaraju samo do visine upisanog kapitala. Svaki član ima barem jedan glas na glavnoj skupštini, dok pravne osobe mogu imati ovisno o udjelu u kapitalu maksimalno pet glasova. Zakon omogućava izbor jednog od tri sustava upravljanja i nadzora zadrugom: tradicionalni tripartitni sustav s glavnom skupštinom, upravom i nadzornim odborom; dualistički sustav u kojem glavna skupština ima manje ovlasti i u kojem glavnu funkciju ima nadzorni odbor i monistički sustav u kojem ne postoji nadzorni odbor.¹²⁰

¹¹⁸ Mataga, Ž.; Papeš, D.; Petak, A.; op. cit. (bilj. 109), str. 238.

¹¹⁹ Švaljek, S. i sur.; op. cit. (bilj. 32), str. 66.

¹²⁰ Ibid., str. 67.

6.4. Francuska

Krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća u Francuskoj zbog velike vinarske krize nastaje prvo udruženje vinogradara radi zajedničke proizvodnje i prodaje vina. Širenje tržišta uzrokovalo je daljnji razvoj zadrugarstva i suradnju vlasti i zadružnih institucija. Sredinom 20. stoljeća dolazi do stvaranja nacionalnih udruženja zadruga te se broj zadruga povećavao i zadružni pokret se širio i na nova proizvodna područja.¹²¹

Zakonodavstvo uređuje različite vrste zadruga te je zbog toga teško prikazati opće karakteristike zadružnih propisa. Krovni zakon je Zakon o zadrugama iz 1947. godine, koji propisuje da su zadruge trgovačka društva, te se zbog toga na njih primjenjuje i Zakon o trgovačkim društvima, a osim toga primjenjuju se i posebni zakoni koji se odnose na pojedine vrste zadruga.¹²² Šarolikost propisa koji se primjenjuju na zadruge uzrok je čestim pravosudnim intervencijama. Zadrugarstvo u Francuskoj obilježava heterogenost zbog različitih ekonomskih funkcija koje zadruge obavljaju. Razlikuju se faze prije i poslije poljoprivredne proizvodnje. U fazama koje prethode poljoprivrednoj proizvodnji djeluju zadruge za nabavu sirovina za proizvodnju¹²³ i zadruge za uslužne djelatnosti. Nakon toga djeluju zadruge koje se bave skladištenjem, komercijalizacijom i preradom.¹²⁴ Zadruge se osnivaju kao komercijalna ili privatna društva, a cilj im je smanjenje cijena poljoprivrednih proizvoda i usluga i poboljšanje kvalitete proizvoda isporučenih ili otkupljenih od članova.

Poljoprivredne zadruge u Francuskoj su specifična društva koja nisu ni privatna ni tržišna. Ona mogu biti osnovana kao privatno društvo odnosno društvo s ograničenom odgovornošću ili kao javno društvo. Minimalni kapital za osnivanje zadruge nije propisan, iako može biti određen statutom. One mogu djelovati samo na određenom području te poljoprivrednik izvan tog područja ne može postati članom zadruge. Zadrugari su i članovi i sudionici u zadružnim aktivnostima, te zadruge mogu poslovati i s nečlanovima, ali samo u visini do 20% prometa zadruge.¹²⁵ Zanimljivost zadružnog zakonodavstva je ta da zadrugar u zadrugu ulazi na određeno razdoblje u rasponu od tri do dvadeset godina, a istupanje mora najaviti barem tri mjeseca unaprijed. Glavna skupština je glavno i jedino tijelo koje je definirano zakonom, a ostala tijela ovise o odabiru vrste društva.

¹²¹ Mataga, Ž.; Papeš, D.; Petak, A.; op. cit. (bilj. 109), str. 231.

¹²² Švaljek, S. i sur.; op. cit. (bilj. 32), str. 71.

¹²³ npr. bilje, sjeme, stočna hrana, gnojiva,

¹²⁴ Mataga, Ž.; op. cit. (bilj. 15), str. 246.

¹²⁵ Mataga, Ž.; Papeš, D.; Petak, A.; op. cit. (bilj. 109), str. 232.

6.5. Španjolska

Zbog rata za oslobođenje od Francuske i ratova za neovisnost španjolskih kolonija u Americi zadrugarstvo u Španjolskoj nastaje kasnije od ostalih europskih država. Zadruga se počele razvijati po uzoru na njemačko i francusko zadrugarstvo. Osnivanjem zadruga Modragon pod utjecajem katoličkog svećenika Josea Maria de Arizmendiarieta dolazi do procvata zadrugarstva i u ostalim dijelovima Španjolske. Modragon je nastala 1856. godine u Baskiji, a 2015. godine je okupljala 256 društava, imala skoro 84 tisuće zaposlenih te je bila najveća zadružna grupa na svijetu.¹²⁶ Tijekom Građanskog rata i Francovog režima¹²⁷ razvoj zadrugarstva se zaustavlja te je prilagođen tadašnjoj vladajućoj ideologiji. Tek osamdesetih godina 20. stoljeća dolazi do rasta broja članova zadruga, liberalizacije zadruga i osnivanja zadruga drugog stupa.¹²⁸

Uz Italiju, Španjolska je jedna od rijetkih europskih zemalja koja je odredbe o zadrugama propisala Ustavom te tako Ustav navodi da “javne vlasti trebaju promovirati zadružna društva prikladnim zakonima”.¹²⁹ Osim toga, Ustav propisuje autonomiju španjolskih regija da donose vlastito zadružno zakonodavstvo. Krovni zakon je Zakon o zadrugama koji se rijetko primjenjuje, jer postoji veći broj regionalnih zakona o zadrugama. Ukoliko i dalje postoje pravne praznine za određena pitanja, primjenjuje se građanski zakon i zakon o trgovačkim društvima.¹³⁰

Temeljni kapital zadruga se sastoji od obveznih i dobrovoljnih udjela članova. Zakon o zadrugama ne propisuje minimalni temeljni kapital, dok regionalni zakoni obično propisuju. Članovi odgovaraju za obveze zadruga u visini udjela u kapitalu. Prilikom izlaska člana iz zadruga isplaćuje mu se njegov udio u kapitalu, ali ostaje odgovoran za obveze zadruga u visini isplaćenog udjela u trajanju od pet godina.¹³¹ Obvezna tijela zadruga su glavna skupština i uprava u kojoj mogu biti jedna ili više osoba.¹³²

¹²⁶ Švaljek, S. i sur.; op. cit. (bilj. 32), str. 75.

¹²⁷ 1936-1975. godine

¹²⁸ Mataga, Ž.; Papeš, D.; Petak, A.; op. cit. (bilj. 109), str. 258.

¹²⁹ Ibid., 259. str.

¹³⁰ Švaljek, S. i sur.; op. cit. (bilj. 32), str. 77.

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid.

7. ZAKLJUČAK

Poljoprivredne zadruge u Hrvatskoj imaju bogatu tradiciju i dugu povijest. Krenule su se razvijati krajem 19. stoljeća radi zaštite gospodarskih interesa seljaka, radnika i obrtnika od monopola industrije, banaka i trgovina. Oni nisu mogli konkurirati velikim proizvođačima na tržištu zbog male proizvodnje, visokih troškova i prevelike cijene krajnjeg proizvoda. Spas pronalaze udruživanjem u instituciju zadruge. Zadruge su stvorene od onih koji žive od svoga rada – radnika, obrtnika i seljaka i zbog toga je iznimno važno prepoznati značaj zadrugarstva i poticati njegov daljnji razvoj. Imaju značajnu ulogu u povećanju zaposlenosti i životnog standarda siromašnijih stanovnika, te potiču razvoj cjelokupne zajednice. Članovi zadruge udruživanjem postaju dovoljno jaki te mogu djelovati na nacionalnom i međunarodnom tržištu ravnopravno s ostalim gospodarskim subjektima. Kroz svoju povijest zadruge su prolazile kroz različita razdoblja i uspone i padove, koji su najčešće ovisili o državnom ustrojstvu i njenim zakonskim rješenjima. Najveću krizu zadrugarstvo je doživjelo u razdoblju socijalizma, poslije Drugog svjetskog rata u kojem nije imalo ništa zajedničko s izvornim načelima i vrijednostima.

Zadružna načela koja su objašnjena u ovom diplomskom radu su temeljna načela koja bi trebala primjenjivati svaka zadruga. Ona nisu stroga niti nepromjenjiva pravila, nego putokaz koji treba primijeniti u skladu s ekonomskom, političkom i gospodarskom situacijom u pojedinoj zemlji. Zadruge su jedina društva koja imaju međunarodno priznate i dogovorene vrijednosti i načela, te usprkos velikim globalnim promjenama temelji zadrugarstva ostaju isti.

Analizom propisa koji uređuju zadruge razvidno je da su propisi u određenim dijelovima previše restriktivni, a u nekim dijelovima je zadrugama ostavljeno previše slobode. Restriktivne odredbe su one koje se odnose na minimalan broj potrebnih članova i obveze izdvajanja za razvoj zadruge i obvezne pričuve. Smatram da bi se smanjenjem broja potrebnih članova za osnivanje zadruge omogućilo lakše nastajanje zadruga na određenim područjima koja nemaju velik broj stanovnika te kojima broj od 7 članova za osnivanje zadruge predstavlja objektivnu prepreku za osnivanje zadruge. Također, iznos za izdvajanje od 20% dobiti za razvoj zadruge i najmanje 5% dobiti u obvezne pričuve može predstavljati prepreku zbog koje određeni članovi neće htjeti osnovati zadrugu nego će se okrenuti nekim drugim oblicima udruživanja. Odredbe koje bi trebalo dodatno normirati su one o upravitelju

i upravljanju zadrugom. ZZ je propisao upravljanje zadrugom u samo par članaka, te je neophodno u budućnosti bolje normirati tako važnu funkciju u zadrugama.

Slijedom svega navedenog, smatram da se ulaganjem u zadruge omogućuje brži razvoj malog poduzetništva, ali i ukupan gospodarski i ekonomski razvitak jedne države. Trendovi koji su na snazi ne idu u prilog većem razvoju zadruga koje su od početka tranzicijskog razdoblja sve manje zastupljene, te prolaze razvojni put od urušavanja do blage revitalizacije posljednjih godina. U budućnosti će biti potrebno stvoriti odgovarajući zakonodavni okvir što podrazumijeva uskladiti zakone relevantne za zadružno poduzetništvo, osmisliti poticajnu poreznu politiku kako bi udruživanje u zadruge postalo privlačno većem broju stanovnika te osmisliti strategiju razvoja u skladu s pozitivnim primjerima Europske unije i dosljednu primjenu međunarodnih zadružnih načela.

8. POPIS LITERATURE

8.1. POPIS STRUČNE I PRAVNE KNJIŽEVNOSTI

Babić Z., Račić D., Zadrugarstvo u Hrvatskoj: trendovi, pokazatelji i perspektiva u europskom kontekstu, Sociologija i prostor, 2011.

Borbaš T., Mikšić M., Poljoprivredne marketinške zadruge, Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, Zagreb, 2003.

International Co-operative Alliance, Smjernice o zadružnim načelima, 2015.

Ivanković M., Beljo J., Zadrugarstvo, Hrvatska akademija za znanost i umjetnost u Bosni i Hercegovini, Mostar, 2021.

Mataga Ž., Etičke vrijednosti i gospodarski značaj zadrugarstva, Zagreb, 2009.

Mataga Ž., Papeš D., Petak A., Poljoprivredne zadruge u zemljama Europske Unije, Sociologija sela, 2005.

Mataga Ž., Seljak i zadruga, Bjelovar, 1995.

Matijašević A., Razvoj i problemi legislative poljoprivrednog zadrugarstva, Hrvatski poljoprivredni zadružni savez, Zagreb

Tepeš N., Novi zakon o zadrugama-odgovornost za obveze, nastanak i organi zadruge, Pravo i porezi, br. 7-8/11

Tepeš N., Novi Zakon o zadrugama-poslovanje zadruge, prestanak zadruge, hrvatski savez zadruga, zadružni savezi i vrste zadruga koje imaju određene posebnosti, Pravo i porezi, br. 10/11

Pejnović D., Radeljak Kaufmann P., Lukić A., Razvoj i suvremena obilježja poljoprivrednoga zadrugarstva na prostoru Hrvatske, Hrvatski geografski glasnik, 2016.

Petrović S., Ceronja P., Osnove prava društava, Zagreb, 2019.

Poljoprivredni zadružni priručnik, Zadružni poljoprivredni savjetnik, Zagreb, 2006.

Švaljek S., Broz T., Niemann B., Prijedlozi za unapređenje zadružnog gospodarstva u Republici Hrvatskoj, Ekonomski institut, 2008.

Tratnik M. i sur, Zadrugarstvo Hrvatske: Izazovi stabilnosti poljoprivrednih gospodarstava, Agronomski glasnik, 2007.

Zadružni priručnik, Zadružna biblioteka, Zagreb, 2005.

8.2. PRAVNI PROPISI

Pravilnik o evidenciji zadruga i zadružnih saveza. Narodne novine, br. 95/14.

Pravilnik o imeniku članova zadruge, Narodne novine, br. 56/12.

Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/93., 34/99., 121/99., 52/00., 118/03., 107/07., 146/08., 137/09., 152/11. - službeni pročišćeni tekst, 111/12., 125/11., 68/13., 110/15., 40/19., 34/22.

Zakon o zadrugama, Narodne novine, br. 34/11., 125/13., 76/14., 114/18., 98/19.

Zakon o zadrugama (1995), Narodne novine, br. 36/95., 67/01., 12/02., 34/11.

SAŽETAK

POLJOPRIVREDNE ZADRUGE U HRVATSKOJ

Zadruga je društvo kojim zajedničkim radom upravljaju njeni članovi, te ostvaruju interese i ciljeve radi kojih je zadruga osnovana. Temeljne zadružne vrijednosti su: samopomoć, samoodgovornost, demokratičnost, jednakost, pravičnost i solidarnost. Prva zadruga u Republici Hrvatskoj osnovana je 1864. godine u Korčuli i taj događaj označava početak razvoja zadrugarstva u Hrvatskoj. Temeljni zakon koji uređuje zadruge je Zakon o zadrugama koji propisuje da zadrugu može osnovati minimalno 7 potpuno poslovno sposobnih fizičkih i pravnih osoba koji moraju potpisati izjavu osnivača o prihvaćanju pravila zadruge. Trenutak potpisa izjave osnivača o prihvaćanju pravila zadruge je trenutak osnivanja zadruge, a pravnu osobnost steći će upisom u sudski registar. U ovom radu bit će objašnjen kratak povijesni prikaz razvoja zadruga, temeljna zadružnih načela, zadružno zakonodavstvo te usporedni prikaz zadruga u određenim državama u Europskoj uniji.

KLJUČNE RIJEČI: zadruga, društvo, samopomoć, samoodgovornost, demokratičnost, jednakost, pravičnost, solidarnost

SUMMARY

AGRICULTURAL COOPERATIVES IN CROATIA

A cooperative is an autonomous association of persons united voluntarily to meet their common economic, social and cultural needs as well as aspirations through a jointly owned and democratically controlled enterprise. Cooperatives are based on the values of self-help, self-responsibility, democracy, equality, equity, and solidarity. The first cooperative in the Republic of Croatia was founded in 1864. in Korčula and this event marks the beginning of future cooperative development in Croatia. Cooperative Law (hrv. Zakon o zadrugama) includes all legal rules that shape a cooperative enterprise and regulate its operations. Furthermore, it states that a cooperative can be founded by a minimum of 7 legal capable natural or legal persons who have to sign the act of incorporation accepting the rules and regulations of cooperative enterprise. Although this act marks the foundation of a cooperative, it will get its full legal personality once it is registered in the commercial register at Commercial court. In this work, historical development of cooperatives is discussed together with principal cooperative values. Furthermore, cooperative rules and regulations from the law perspective are explained. At last, overview and comparison of cooperatives in various European union member states is shown.

KEY WORDS: cooperative, cooperative enterprise, cooperative society, self-help, self-responsibility, democracy, equality, equity, solidarity